

ЕКОНОМІКА ЯК НАУКА. ТЕОРІЯ, ПОЛІТИКА І ПРАКТИКА

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2024.66.0.6610>

УДК 330.101.8

JEL A10, B41, B21, B22

ПРО СУЧАСНУ ПОЛІТИЧНУ ЕКОНОМІЮ ТА РЯД ЇЇ ВУЗЛОВИХ ТЕРМІНІВ

Степан Панчишин

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
79008, м. Львів, просп. Свободи, 18,*

e-mail: stpanchyshyn@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6203-4789>

Анотація. Метою статті є з'ясування причин витіснення у першій половині XX ст. політичної економії як галузі економічного знання зі світового наукового дискурсу та її своєрідного ренесансу в останній третині XX – першій чверті XXI ст., а також виявлення вузлових термінів сучасної вітчизняної політичної економії. У процесі дослідження використано методи єдності історичного та логічного, аналізу і синтезу, зіставлення і порівнянь. З'ясовано, що витіснення з ужитку терміну “політична економія” у першій половині XX ст. у світовій економічній літературі було зумовлено головню тим, що центральна категорія класичної політичної економії “вартість” – затрати праці на виробництво товару – виявилась науково неспроможною. Відновлення важливості політичної економії в сучасній світовій економічній науці відбулось унаслідок того, що наявні соціальні науки не охоплювали частини соціально-економічних процесів. Зазначено, що формування сучасної вітчизняної політичної економії потребує нової терміносистеми, особливе місце в якій займають так звані вузлові терміни, які одночасно становлять теми у підручниках та навчальних посібниках з певної дисципліни. Автор обґрунтовує тезу, що сучасна політична економія акцентує на розподілі створеного доходу між економічними суб'єктами як всередині країни, так і між країнами, тобто це наука про соціальну ефективність. Її вихідною вузловою категорією має стати форма виробництва. Одним із найважливіших компонентів форми виробництва є гроші. Викладено підходи, які наявні у світовій економічній науці до тлумачення суті та функцій грошей. Ще одна вузлова категорія, яку проаналізовано у статті, є економічна система. Автор обґрунтовує, що економічну систему потрібно розглядати як сукупність механізмів організації національної економіки, що узгоджується з її тлумаченням у світовій економічній науці.

Ключові слова: політична економія, вартість, економічна теорія, вузловий термін, соціальна ефективність, форма виробництва, економічна система, гроші, власність.

Постановка проблеми. Терміну “політична економія” уже понад 400 років. Його запровадив у науковий обіг Антуан де Монкретьєн у 1615 р., назвавши своє економічне дослідження “Трактат політичної економії”. В останній третині XVIII ст. – першій половині XIX ст. у працях видатних представників класичної школи трудової вартості – А. Сміта, Д. Рікардо, Т. Мальтуса, Дж. С. Міля та ін. – завершилось формування політичної економії як науки про багатство та напрями його збільшення. Свого найбільшого розквіту школа досягла до середини XIX ст., а відтак розпочався її занепад. Найбільш уразливим місцем класичної школи стала її ключова категорія “вартість”, яку представники цієї школи визначали як затрати праці на виробництво товарів, що обмінювались відповідно до їх вартостей. Молодше покоління економістів поставило під сумнів, а відтак відкинуло таке тлумачення вартості як основи ціни товару і акцентувало на важливості цінності товару для споживача. К.Маркс уже у другій половині XIX ст. продовжив традиції класичної школи щодо аналізу вартості товару, але дійшов до висновків, які фундаментальна економічна наука не сприйняла і відкинула.

В останній третині XIX ст. – початку XX ст. склалась потужна неокласична школа, яка використовуючи новий інструментарій дослідження, наблизилась за узагальненнями до природничих наук. У 1890 р. А. Маршал опублікував книгу “*Principles of Economics*” (українською мовою *Economics* найточніше перекладати, на нашу думку, “аналітична економіка”). Спочатку А. Маршал та інші економісти застосовували терміни “*Economics*” та “*Political Economy*” як синоніми, але з часом неокласики дедалі частіше використовували лише термін “*Economics*”, тобто відмовились від терміну “Політична економія”.

У першій половині XX ст. в економічних дослідженнях домінують основні узагальнення та твердження “*Economics*”. У кінці 1940-х років у американських університетах почали викладати дисципліну за назвою “*Economics*”, а з кінця 1950-х років окремо “Макроекономіку” та “Мікроекономіку”. У середині XX ст. здавалось, що політична економія тихо пливе у галузь економічної науки, яку називають “Історія економіки та економічної думки”, та цього не відбулося. Чому в українській освіті і науці витіснений з ужитку термін “політична економія”? Усе це актуалізує дослідження проблеми розвитку політичної економії та її термінології.

Виклад основного матеріалу. У другій половині XX ст. виявилось, що наявні соціальні науки не охоплюють повністю певної частини економічних та соціально-економічних процесів. Зокрема, зв’язки між економічними суб’єктами – домогосподарствами, фірмами та державними інститутами, впливи економічного зростання на навколишнє середовище, зростання масштабів бідності у світі, еволюція економічних систем, зростання розриву у рівнях розвитку економіки та рівнях доходів між багатими і бідними країнами, розподільні відносини між економічними суб’єктами всередині країн та між розвиненими і країнами, що розвиваються і т.д. За цих обставин відбувається своєрідний ренесанс політичної економії і у наукових журналах з’являються статті з назвами, що містять термін “політична економія”, виходить журнал “Політична економія”, університети набирають студентів на освітні програми “Політична економія”.

Насамкінець складеться соціальна наука “Політична економія”, в якій можна виокремити три гілки. Перша гілка – власне політична економія, яка ґрунтується на

висновках таких наук, як аналітична економіка, право, психологія, соціологія, історія тощо. Ця гілка політичної економії зосереджується на взаємовідносинах між індивідами, бізнесом та державними інститутами (політикою держави), впливах політичних інститутів на господарську діяльність, проблемах нерівності та економічного розвитку, економічних збуреннях та викликах, історичному розвитку передових країн та їхніх інституційних засадах, розподільних відносинах між різними групами людей та різними країнами, масштабах та рівні експлуатації різних груп працівників, економічній глобалізації та ін.

Друга гілка сучасної політичної економії – міжнародна політична економія досліджує передовсім перерозподільні відносини між країнами у сфері зовнішньої торгівлі та міжнародних фінансів, місце і значення транснаціональних корпорацій у світовій економіці, міграційні процеси між країнами та їхні впливи на розподільні відносини, відсталість багатьох країн світу та напрями її подолання, роль МФО у сучасному світі тощо. Ще одну гілку сучасної політичної економії називають новою політичною економією, яка досліджує економічні ідеї, доктрини та поведінку, не як основу для аналізу, але як вірування та дії, які самі потрібно пояснити.

У вітчизняній науці та освіті з початку 1990-х років розвиваються прямо протилежні процеси щодо використання терміну “політична економія”. Цей термін поступово витісняється на обочину, у багатьох закладах вищої освіти зникає дисципліна “Політична економія”, перейменовують освітню та наукову спеціальності. Замість терміну “політична економія” запроваджують термін “економічна теорія”, який у радянській економічній науці та освіті не використовували і його не часто можна зустріти в англійській економічній науці. З самого початку зміст цього терміну українські економісти визначили неоднаково. Одна група економістів донині вважає, що термін “економічна теорія” точний заміник терміну “політична економія”, про що свідчить назва відомої своїми науковими результатами кафедри: “Економічна теорія, макро- і мікроекономіка”. Друга група українських економістів тлумачить термін “економічна теорія” значно ширше. На їхню думку, економічна теорія містить і політичну економію, і макроекономіку, і мікроекономіку (достатньо глянути на назву низки підручників – Економічна теорія: політична економія).

Однак обидва тлумачення терміну “економічна теорія”, на наш погляд, є хибними. Досить заглянути в Оксфордський економічний словник: “економічна теорія – це та частина економічного дослідження, яка зосереджується на побудові економічних моделей та розвитку математичних методів, призначених для їхнього аналізу” [1]. Тому потрібно відмовитися від наведених тлумачень терміну “економічна теорія” у вітчизняній освіті та науці. В окремих закладах вищої освіти передбачено нормативну дисципліну “Політична економія”, але у більшості випадків у її викладанні ще переважає старий поняттєво-категоріальний апарат. Достатньо заглянути у підручники та навчальні посібники з політичної економії, що вийшли у світ упродовж останнього десятиліття. Ці книги містять застарілі твердження та постулати, які не вивчають студенти жодного європейського чи американського університету. Достатньо навести невеликий перелік питань, що пропонують ці книги студентам: “... предметом політичної економії є виробничі відносини. Двоїстий характер

праці втіленої в товарі. Закон вартості. Товарний фетишизм. Суть капіталу. Постійний і змінний капітал. Норма і маса додаткової вартості. Перетворення вартості товару в ціну виробництва. Сукупний суспільний продукт та умови його реалізації...” [2, с. 3–5] тощо. Після такого змісту політекономії викладати макро- і мікроекономіку уже не можливо, бо ці дисципліни повністю заперечують те, чого навчають в такій політичній економії.

Постає запитання: чи потрібно нині викладати політекономію у вітчизняних університетах? Безперечно, так, як найбільш соціальну та національну за змістом галузь економічного знання. Дисципліну “Політична економія” доцільно, на наш погляд, викладати як нормативну студентам перших курсів економічних факультетів та пропонувати як вибірку на інших спеціальностях.

Сучасна політична економія потребує формування нової терміносистеми як сукупності структурованих категорій та понять, які мають єдине значення і зміст та однозначно відповідають термінам світової економічної науки. Особливе місце у терміносистемі мають вузлові терміни, які віддзеркалюють та підсумовують важливі економічні явища та процеси. До кожної вузлової категорії тяжіє низка інших термінів і понять, які дають змогу аналізувати і пояснювати певне економічне явище в цілому. Наприклад, до вузлового терміну “міжнародна торгівля” належать експорт та імпорт, мито, квота, ембарго, протекціонізм, демпінг, фритредерство, абсолютна і порівняльна перевага та ін. Низку вузлових категорій, що пов’язані найчастіше одні з одними генетичними причинно-наслідковими зв’язками і становлять каркас певної науки, можна назвати фундаментальним рядом вузлових термінів цієї науки.

У сучасній вітчизняній політичній економії фундаментальний ряд вузлових термінів, на нашу думку, мав би містити такі поняття та категорії: предмет і метод політичної економії, форма виробництва, товарне господарство, витрати виробництва, гроші, економічне зростання, економічна система, власність та права власності, ринкова економіка та ринковий механізм, економічні суб’єкти – держава, фірми, домогосподарства; доходи та їх функціональний та особистий розподіл, соціальна ефективність, показники рівня життя, індекс людського розвитку, світова економіка, національна економіка, відкритість економіки, міжнародний поділ праці та ін.

Першими у фундаментальному ряді вузлових термінів певної галузі (підгалузі) науки перебувають її предмет і метод. Предмет науки у концентрованій формі відбиває, що вивчає певна наука. Усі галузі економічного знання спрямовані на вивчення ефективності виробництва, розподілу, обміну та споживання обмежених ресурсів та виготовлених благ. Політична економія, на нашу думку, нині головно має зосереджуватись на розподільних відносинах та соціальній ефективності. При цьому політична економія аналізує розподільні стосунки економічних суб’єктів як у межах національної економіки, так і світової економіки. Зосередження політичної економії на соціальній ефективності та розподільних відносинах аж ніяк не означає, що ця наука залишає осторонь сферу виробництва. Політична економія нині аналізує впливи еволюції форми виробництва на соціально-економічний розвиток, соціально-економічних, соціально-культурних та інституційних чинників на динаміку обсягу національного продукту тощо. Загалом, можна сказати, що

сучасна політична економія досліджує економічну рівність та економічну нерівність, ступінь задоволення потреб людей, тобто справедливість розподілу доходів. Якщо в минулому політична економія була наукою про багатство та шляхи його примноження, то сьогодні – це наука про розподіл багатства та шляхи досягнення соціальної рівності та справедливості.

Політична економія склалася головню як нормативна наука. Аналізуючи тепер соціальну ефективність та соціальну справедливість, її нормативна природа ще більше посилилась. Річ у тім, що політична економія виконує низку функцій, одна з яких світоглядно-виховна і роль якої зростає. Змістом цієї функції є не лише формування економічного мислення, економічної культури і економічної психології, а й підходів до сприйняття співвідношення, з одного боку, економічної нерівності та економічної ефективності, а з іншого – соціальної рівності і соціальної справедливості.

Щодо методу сучасної політичної економії, то окремі економісти ще досі акцентують на діалектичному матеріалізмі як найбільш універсальному методі пізнання, який дає змогу, на їхню думку, подолати обмежені можливості інших методів, зокрема структурно-функціонального, що притаманний “*Economics*” [3, с. 5–11]. Проте це твердження, на наш погляд, радше данина традиції, яка склалася понад століття тому, і не відображає сучасних реалій і підходів до дослідження економічних явищ і процесів. Інші дослідники, усвідомлюючи, що матеріалістична діалектика як методологія наукового дослідження вже не вписується в сучасне розуміння теоретико-методологічних проблем економіки ХХІ ст. вважають, що синергетична методологія з її ефективними методами дослідження емерджентних систем, і є найперспективнішою на початку ХХІ ст. [4, с. 9–10]. Проте в сучасних умовах навряд продуктивним буде пошук особливої методології дослідження, що забезпечить єдино правильні наукові результати. Ідея особливої методології дослідження – матеріалістична діалектика або синергетика – є, на наш погляд, ідеологічною і помилковою.

Політична економія, як уже зазначалось, нині синтезує висновки різних наук, тому використовує широкий арсенал методів. Жоден метод аналізу не має переваг над іншими. Вибір певного методу залежить від об’єкта дослідження, періоду часу, цілей дослідження та багатьох інших обставин.

Вихідною вузловою категорією сучасної вітчизняної політичної економії має бути, на наш погляд, форма виробництва, яка відбиває тип господарської діяльності, яка здійснюється для задоволення потреб людей [5, с. 54]. Історія знає лише дві форми виробництва – натуральну і товарну. Першою, як відомо, виникла натуральна господарка, яка проіснувала десятки тисячоліть. Кілька тисячоліть тому розвинулась товарна. Ці форми виробництва тривалий час співіснували, але у розвинених країнах нині безроздільно панує товарна форма виробництва, яка виявилась набагато продуктивнішою.

Товарна форма виробництва як вузлова категорія містить велику кількість термінів і понять, які дають змогу розкрити її зміст та напрями змін. Важливими термінами товарної форми виробництва є суспільний поділ праці, як у середині національної економіки, так і у середині підприємства, економічна відокремленість, гроші, ринок, фактори виробництва, витрати виробництва, купівля, продаж, потреби,

схема кругопотоку, крива виробничих можливостей, концентрація виробництва, кооперація, просте товарне виробництво, підприємницьке товарне виробництво, товари і послуги, ціна, альтернативна вартість, закон зростання альтернативної вартості та ін.

Сучасну економіку унаслідок різних її ознак у різних країнах називають індустріальною, аграрною, командною, інноваційною, інформаційною, мережевою та ін. Одночасно усі ці економіки є товарними, тобто ґрунтуються на суспільному поділі праці та економічній відокремленості індивідів та домогосподарств. До речі, лише дальше поглиблення поділу праці та нагромадження людського капіталу є головною умовою подолання стаціонарного обсягу капіталу. Отже, лише ця форма виробництва може забезпечити подальше підвищення життєвого рівня людей.

Товарна економіка з її сильними стимулами до підвищення ефективності використання ресурсів забезпечує майже щорічне збільшення обсягу вироблених товарів і послуг. Економічне зростання є одним із важливих термінів сучасної політичної економії. Особливу увагу вітчизняна політична економія має приділяти такому джерелу зростання економіки як соціокультурні та інституційні чинники, а також його соціально-економічним та екологічним наслідкам.

Одним із найважливіших вузлових термінів товарної форми виробництва є гроші. До грошей тяжіють такі терміни, як купівельна спроможність грошей, інфляція, валюта, паперові гроші, функції грошей, знецінення, процентна ставка, попит на гроші, пропозиція грошей, грошова база, товарні гроші та ін. Гроші пройшли тривалий шлях еволюції. В економічній науці має місце дискусія, що таке гроші, їхня суть, функції та роль в господарській діяльності. У вітчизняній навчально-методичній літературі ще переважає тлумачення грошей як особливого товару, який виконує роль загального еквівалента [6, с. 122]. Постає запитання: який товар в сучасній економіці виконує роль загального еквівалента? Проте нині не відомо, що це за товар. Упродовж століть грішми були благородні метали – золото і срібло. В останній третині ХХ ст. відбулась повна демонетизація золота. Тому підхід до тлумачення грошей як загального еквівалента потрібно відкинути.

У світовій економічній науці є два досить близькі між собою підходи до тлумачення змісту грошей. За одним із них “гроші – це сукупність активів, які можна легко використовувати для здійснення ділових операцій” [7, с. 82]. З деяким наближенням можна сказати, що гроші, якими володіють домогосподарства і фірми, становлять кількість грошей в національній економіці. За іншим підходом, “гроші – це те, що вони роблять. Усе, що виконує функції грошей – це гроші. Є три функції грошей” [8, с. 678]. Обидва підходи тлумачать суть грошей через їхнє призначення та форми вияву. Ці підходи, на наш погляд, досить близькі між собою.

У вітчизняній економічній науці досі називають п’ять функцій грошей, а у світовій – лише три. Дві функції грошей – світові гроші та засіб платежу повторюють попередні, тому їх потрібно вилучити з переліку функцій.

Політична економія, на наш погляд, має досліджувати впливи політичної системи країни на ефективність функціонування товарної форми виробництва. Якщо у країні

встановилась диктатура, яка одержавила економіку, насаджуються егалітарно-колективістські цінності, товарна економіка стає командною, а ефективність її функціонування помітно знижується. Сучасна товарна економіка ефективно функціонує тоді, коли в конкурентному середовищі співіснують усі три види товарного виробництва – просте товарне виробництво, яке існує уже тисячоліття і сьогодні найчастіше його називають дрібний бізнес, підприємницьке товарне виробництво (нині домінує акціонерна власність) та державне товарне виробництво. Аналіз впливу політичної системи країни на її економічний розвиток призвів до формування такої підгалузі знання, як економічна компаративістика, яка по суті є частиною сучасної політичної економії.

Ще однією вузловою категорією сучасної політичної економії є економічна система. Термін “економічна система” особливо активно почали вживати з другої половини ХХ ст. після публікації американськими авторами В. Голубничим і А. Оксенфельдом праці “Економічна система у дії: США, СРСР, Франція” (1965 р.). До вузлової категорії “економічна система” тяжіє низка термінів, зокрема типи і форми власності, права власності, свобода вибору, свобода підприємництва, матеріальна заінтересованість, фундаментальні проблеми організації економіки, змагальність і конкуренція, координація і узгодження господарської діяльності та ін. У вітчизняній економічній науці нині наявні два різні підходи до тлумачення вузлового терміну “економічна система”. Один із цих підходів склався ще у середині ХІХ ст. у працях К. Маркса, який розвинув поняття “продуктивні сили” і “виробничі відносини”. За К. Марксом, продуктивні сили визначають тип виробничих відносин, а останні мету виробництва та його організацію, розподіл створеного продукту та ін. Взаємодію продуктивних сил та виробничих відносин було названо способом виробництва. У другій половині ХХ ст. до продуктивних сил і виробничих відносин радянські економісти додали ще один компонент – механізм господарювання і ці три компоненти становлять економічну систему. Ця концепція економічної системи домінує в Україні як у науковій, так і в навчальній літературі. На перший погляд може здаватися, що таке тлумачення економічної системи є змістовним і точно віддзеркалює те, як організована і функціонує сучасна господарка.

Зокрема, продуктивні сили мають такі індикатори, як капіталоозброєність, а згідно з моделлю економічного зростання Р. Солоу як продуктивність праці. Щодо виробничих відносин (нині їх здебільшого називають соціально-економічними), то і тут виникає можливість аналізу впливу форми власності на господарську діяльність. Ще одним важливим складником економічної системи, згідно з матеріалістичним підходом, є механізм господарювання, який розв’язує фундаментальні проблеми організації економіки: що і скільки виробляти; як виробляти товари і послуги; з яких факторів виробництва та ін. Проте така позитивна оцінка цієї концепції економічної системи є, на наш погляд, глибоко помилковою. Річ у тім, що згідно з матеріалістичним підходом, продуктивні сили і виробничі відносини перебувають у тісній взаємодії і діє закон відповідності виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил. На певному етапі розвитку виробничі відносини починають відставати від рівня розвитку продуктивних сил, що призводить до конфлікту між ними, який розв’язується у процесі класової боротьби та соціальних революцій.

Тлумачення прихильниками матеріалістичного підходу змісту і складників економічної системи, як уже зазначалось в економічній літературі, є не лише хибним, а й вкрай небезпечним для суспільства, бо веде до висновку про неминучість загострення соціальних конфліктів та революції як метод їх розв'язання [9, с. 7].

У вітчизняній політичній економії категорія “економічна система” має узгоджуватися з її тлумаченням у світовій економічній науці. Візьмемо найбільш популярний підручник з “*Economics*” у США. На думку авторів цього підручника, економічна система – це “певний набір інституційних регулювань та координаційний механізм для розв'язання проблеми економії (*economizing problem*)” [8, с. 117]. Інакше кажучи, економічна система країни є способом організації національної економіки і містить велику кількість механізмів.

Як складається економічна система країни? Стрижневим механізмом економічної системи є ціновий механізм, який розв'язує фундаментальні проблеми організації економіки – що виробляти? як виробляти? для кого виробляти? Ціни у ринковій економіці, як відомо, формуються у процесі взаємодії попиту і пропозиції. Отже, ціновий механізм творять сили ринку. Інші механізми економічної системи творять економічні суб'єкти, передовсім державні інститути, а також представники найманих працівників (професійні спілки), союзи підприємців тощо. Економічна система містить, як приклад, механізм реалізації власності на капітальні блага, механізм оподаткування, механізм трансформації заощаджень в інвестиції, механізм захисту національної економіки від конкуренції іноземних товарів та ін. Ці механізми оформлені відповідними юридичними законами та іншими нормативними актами. Окремі механізми економічної системи творять інші економічні суб'єкти – професійні спілки та представники адміністрації, зокрема угоди про рівень заробітної плати у певній галузі чи фірмі.

Визначення економічної системи як сукупності механізмів організації національної економіки узгоджуються з її тлумаченням у світовій економічній науці і його доцільно запровадити у сучасну вітчизняну політичну економію.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Упродовж двох століть розвивалась галузь наукового знання, яка досліджувала багатство країни та напрями його примноження. Цю науку називали політична економія. Свого найбільшого розквіту політична економія досягла у середині XIX ст. у працях видатних представників класичної школи. Головною категорією класичної політичної економії була “вартість” – затрати праці на виробництво товару, яка визначала його ціну та пропорції обміну. З останньої третини XIX ст. відбувається занепад політичної економії та її витіснення з наукового дискурсу. Молодше покоління економістів, застосувавши нові підходи та інструментарій дослідження, відкинуло тлумачення вартості як затрат праці і акцентувало на цінності, тобто важливості блага для споживача. Замість терміну “політична економія” як галузі знання було запроваджено термін “*Economics*”, який безроздільно панує у першій половині XX ст.

В останній третині XX ст. відбувається своєрідний ренесанс політичної економії у світовій економічній науці, бо аналіз частини соціально-економічних процесів опинився поза увагою макро- і мікроекономіки. У вітчизняній фундаментальній економічній

науці з 1990-х років простежується прямо протилежний процес – повне витіснення терміну “політична економія” з освітнього та наукового простору. В Україні потрібно відновити викладання політичної економії. Саме нею має відкриватися вивчення теоретико-аналітичних економічних дисциплін. Вузловими категоріями сучасної вітчизняної політичної економії мали б стати: форма виробництва, економічна система, ринкова економіка, основні економічні суб’єкти (внутрішні і зовнішні), доходи та принципи їхнього розподілу, соціальна ефективність та її показники, макроекономічна ефективність, світова економіка та ін. Необхідна дискусія серед економістів-аналітиків щодо фундаментального ряду вузлових термінів сучасної вітчизняної політичної економії та її терміносистеми. Потрібно підготувати нові підручники та навчальні посібники з сучасної вітчизняної політичної економії.

Список використаних джерел

1. Hashimzade N., Myles G., Black J. Oxford dictionary of Economics (5 ed.). Oxford University Press. 2017. URL: <http://surl.li/mhugzv>.
2. Економічна теорія: політична економія: навч. посібник. За ред. М. І. Зверякова. Одеса: Атлант. 2014. 338 с.
3. Зверяков М. І. Про зміну предмета і методу політичної економії. Економічна теорія. 2015. № 4. С. 5–11.
4. Мазаракі А. А., Лагутін В. Д. Перспективи методологічних змін в економічній теорії XXI століття. Економічна теорія. 2020. № 1. С. 5–18. (С. 9–10)
5. Панчишин С. М. Макроекономіка. Львів: Апріорі. 2022. 524 с.
6. Щетинін А. І. Політична економія. Підручник. К: Центр учбової літератури. 2011. 480 с.
7. Mankiw N. Gregory. Macroeconomics. New York: Worth Publishess. 2016. 688 p.
8. McConell C., Brue S., Flynn S. Macroeconomics. McGraw-Hill Education. 2021. 1246 p.
9. Панчишин С. Про економічний зміст вузлових термінів фундаментальної економічної науки. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2022. Випуск 62. С. 3-11.

References

1. Hashimzade, N., Myles, G., & Black, J. (2017). Oxford dictionary of Economics (5 ed.). Oxford University Press. URL: <http://surl.li/mhugzv>.
2. Zveriyakov, M. I. (Ed.). (2014). Economic theory: Political economy. A textbook. Odesa: Atlant. 338 p.
3. Zvieriyakov, M. I. (2015). On the change of the subject and method of political economy. *Economic Theory*, (4), 5–11.
4. Mazaraki, A. A., & Lahutin, V. D. (2020). Prospects for methodological changes in economic theory in the 21st century. *Economic Theory*, (1), 5–18.
5. Panchyshyn, S. M. (2022). *Macroeconomics*. Lviv: Apriori. 524 p.
6. Shchetynin, A. I. (2011). *Political Economy: A Textbook*. Kyiv: Tsentri Navchalnoi Literatury. 480 p.
7. Mankiw, N. G. (2016). *Macroeconomics*. New York: Worth Publishers. 688 p.
8. McConnell, C., Brue, S., & Flynn, S. (2021). *Macroeconomics*. McGraw-Hill Education. 1246 p.

9. Panchyshyn, S. (2022). On the economic content of key terms in fundamental economic science. *Scientific Bulletin of Lviv University. Series Economics*, (62), 3–11.

ON MODERN POLITICAL ECONOMY AND SERIES OF ITS NODAL TERMS

Stepan Panchyshyn

*Ivan Franko National University of Lviv,
18 Svobody Ave., Lviv, 79008,*

e-mail: stmpanchyshyn@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6203-4789>

Abstract. The purpose of the article is to find out the reasons for displacement in the first half of the 20th century political economy as a field of economic knowledge from the world scientific discourse and its peculiar renaissance in the last third of the 20th century – the first quarter of the 21st century, as well as the identification of nodal terms of Ukrainian modern political economy. The methods of historical and logical unity, analysis and synthesis, comparison and contrasting were used in the research process. It was found that the disuse of the term “political economy” in the first half of the 20th century. in the world economic literature, it was caused mainly by the fact that the central category of classical political economy “value” – labor costs for the production of goods – turned out to be scientifically impossible. The restoration of the importance of political economy in modern world economic science occurred as a result of the fact that existing social sciences did not cover parts of socio-economic processes. It is noted that the formation of the Ukrainian modern political economy requires a new terminological system, a special place in which is occupied by the so-called nodal terms, which at the same time constitute topics in textbooks and training manuals for a certain discipline. The author substantiates the thesis that modern political economy emphasizes the distribution of generated income between economic agents both within the country and between countries, that is, it is a science of social efficiency. Its initial nodal category should be the form of production. One of the most important components of the form of production is money. The approaches available in world economic science to the interpretation of the essence and functions of money are described. Another nodal category analyzed in the article is the economic system. The author justifies that the economic system should be considered as a set of mechanisms for the organization of the national economy, which is consistent with its interpretation in world economic science.

Key words: political economy, value, economic theory, nodal term, social efficiency, form of production, economic system, money, property.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2024

Прийнята до друку 25.04.2024